

בענין קדיש שלאחר קריאת התורה בשחרית תשעה באב,

אם נאמר קודם ההפטרה או לאחריה

ראיתי בספר חזון עובדיה (תעניות, עמ' שפב ואילך) כמה בלבולים וסילופים בזה, ותלי תניא בדלא תניא וכו'. ואין ספק שתלמיד טועה כתב כל זה, או המגיה היפך דברי אלקים חיים. וכל הפסק שם תמוה ומוזר ומלא טעויות, ואין לסמוך עליו כלל, ולא יתכן בשום אופן לייחסו לגאון המחבר זצ"ל. ומצוה להסירו מן הספר, למען לא יתלו במחבר בוקי סריקי ח"ו.

ואעיר על סדר דברי התלמיד הטועה הכותב.

תחילה הביא סברת הר"י בן מגאש, וסברת הרעק"א ג"כ, דאין לומר קדיש לאחר קריאת קודם ההפטרה, דהוי הפסק, ואין להפסיק בין הקריאה בתורה להפטרה, ע"כ תורף דבריהם. אולם רבים מן הראשונים והאחרונים סבירא להו בפשיטות דאין בזה חשש הפסק כלל, וכן מוכח מהב"י בכמה מקומות דנקט בפשיטות דאין בזה הפסק. וכן המנהג בפועל גם בראש חודש שחל להיות בשבת, וכן בשבת חנוכה, שמפסיקין בקדיש בין הקריאה להפטרה. ומי שכתשעה באב חש לסברת הר"י בן מגאש והרעק"א, ובראש חודש שחל להיות בשבת ובשבת חנוכה לא חש להו, הוא מזכי שטרא לבי תרי. ובכל זה נרחיב להלן בע"ה.

עוד כתב בחזו"ע: "וכ"כ הרוקח (סי' ריח) שהקדיש של קריאת ס"ת במנחת יום הכיפורים לא יאמר הקורא בתורה אלא לאחר שהחזירו הספר תורה", עכ"ל. אולם דברי הכותב תמוהים טובא, שכפי הנראה חשב להסתייע מזה שדעת הרוקח ג"כ שאין להפסיק בקדיש בין קריאת התורה להפטרה, אולם תימה רבה שהביא עצות מרחוק מדין מנחה דיוה"כ, ולא ראה ברוקח עצמו בהלכות תשעה באב גופא (סי' שיא) שכתב בזה"ל: "מנהג תשעה באב, במגנצא אומר קדיש בתשעה באב לאחר שקרא שלישי המפטיר בתורה ביוצר, ובחזירתו ספר תורה מתחיל קינות", עכ"ל. והנה מה שכתב הרוקח 'ביוצר', זהו כינוי מפורסם בפי הראשונים לתפלת שחרית, והכי קאמר, במגנצא אומר קדיש בתשעה באב לאחר שקרא שלישי המפטיר בתורה בשחרית. ונתכוין לאפוקי מתפילת מנחה, דבמנחה ההנהגה שונה, ממש כפי שהביא החזו"ע משמו גבי מנחה דיוה"כ. וטעם החילוק בין שחרית למנחה יתבאר בסמוך. עכ"פ חזינן דלגבי שחרית דתשעה באב כתב הרוקח בהדיא דהקדיש נאמר לאחר שקרא שלישי המפטיר בתורה. בתורה דייקא, ולא לאחר שקרא ההפטרה בנביא.

והנה טעות זו של הכותב בחזו"ע ללמוד מדברי הראשונים גבי מנחה דיוה"כ, חוזרת ונשנית, הגם שהם עצמם כתבו בהדיא בהפך גבי שחרית דתשעה באב. וזה הלשון בחזו"ע בהמשך הדברים: "וע"ע באור זרוע בהלכות יום הכיפורים (סי' רפא) שכתב בשם סדר רב עמרם, וקוראים שלושה, והשלישי הוא המפטיר, ואינו אומר קדיש, ומפטיר ביונה בן אמיתי שהוא מענין התשובה", עכ"ל. וכאמור גם כאן חשב להסתייע מהאור"ז שאין להפסיק בקדיש בין קריאת התורה להפטרה. אולם שוב תימה שלא ראה באור זרוע עצמו בהלכות תשעה באב גופא (סי' תטז) שכתב בזה"ל: "ולאחר קריאת התורה אומר קדיש, לפי שלאחר שיחזיר ס"ת לארון הקודש לא יאמר קדיש, כדרך שאומר כל השנה אחר המפטיר בתענית", עכ"ל. ובסמוך נבאר דבריו בע"ה. גם בפסקי בנו מהר"ח אור"ז על אתר שם (אות סה) כתב ע"פ דברי אביו בזה"ל: "ואחר קריאת התורה אומר קדיש, ומפטיר, ופותח בקינות", וכו'.

וא"כ הרי שהדבר ברור מאד שלסברת הרוקח, האור"ז ובנו מהר"ח, אין כל חשש הפסק כלל באמירת קדיש בין קריאת התורה להפטרה, וכמו שהורו הלכה למעשה ממש לענין יום תשעה באב גופיה.

ומה שכתבו הרוקח והאור"ז לגבי מנחה דיוה"כ, יש לחלק באופן ברור בין קריאת התורה הנאמרת לפני תפילת העמידה (כבמנחה דיוה"כ), לבין קריאת התורה הנאמרת לאחר תפילת העמידה (כשחרית דתשעה באב). וביאור הענין הוא כך. (א) עיקר תקנת הקדיש לאומרו לאחר קריאת התורה ולא לאחר הפטרה, ועל כן לכתחילה יש להסמיך הקדיש לקריאה מה דאפשר. (ב) לעולם יש להסמיך קדיש לתפילת העמידה, כדי לעמוד לפני המלך מתוך קדיש, ומעלה זו חשובה יותר ממעלת הסמכת הקדיש לקריאת התורה. ומעתה הכל יובן בס"ד. שכן לגבי מנחה דיוה"כ, אילו היינו אומרים הקדיש כדינו לאחר קריאת התורה, הרי שוב לא היו אומרים עוד קדיש כלל, שכן

כאמור אחר הפטרה לא נתקן קדיש, וא"כ לא היו עומדים לתפילת העמידה מתוך קדיש, ומחמת דוחק זה נאלצו לדחות הקדיש לאחר ההפטרה, ואף לאחר שיחזירו ס"ת למקומו, וכל זה ע"מ לעמוד לפני המלך מתוך קדיש. אבל ביום תשעה באב, שכבר התפללו עמידה, הורו בפירוש הרוקח והאו"ז ומהר"ח בנו לומר הקדיש תכף אחר הקריאה כדינו, כי שוב אין כל צורך להתעכב ולדחות הקדיש. ומעתה יובנו כל דברי האו"ז הנ"ל (בהל' ט"ב): "ולאחר קריאת התורה אומר קדיש, לפי שלאחר שיחזיר ס"ת לארון הקודש לא יאמר קדיש, כדרך שאומר כל השנה אחר המפטיר בתענית", ורצונו לומר, שבט"ב יש לומר הקדיש מיד אחר הקריאה קודם ההפטרה מבלי עיכוב, לפי שאינו דומה לשאר תעניות שאומרים בהם הפטרה במנחה (כמנהג בני אשכנז הנזכר ברמ"א סי' תקסו סעיף א), כיון שבתעניות אלו לעולם הקריאה לפני תפלת העמידה, ועל כן מוכרחים לדחות הקדיש לאחר הפטרה ואף לאחר שיחזיר ס"ת לארון הקודש, כדי לעמוד בתפילה מתוך קדיש. לא כן בשחרית דתשעה באב שאין צורך לכל זה, שהלא כבר התפללו העמידה, ועל כן יש למהר ולומר הקדיש תכף אחר הקריאה כדינו מבלי להתמהמה.

עוד כתוב בחזו"ע: "גם הרשב"ץ ח"ג (סי' שכ) כתב, ובשחרית של ט' באב וכן במנחה של יו"כ המפטיר עולה למנין שלושה, כיון שלא הפסיקו בקדיש וכו', ע"ש". עכ"ל. והנה כל הרואה דברים ככתבם, יבין שרצונו לומר שאין להפסיק בקדיש בין שלושת העולים לבין קריאת ההפטרה, ומעין סברת הר"י בן מגאש דלעיל, וככל הנידון דידן. אבל האמת דלא מיניה ולא מקצתיה, והכותב השמיט שלוש תיבות מדברי הרשב"ץ, וע"י זה השתנתה המשמעות לחלוטין, והוצאו הדברים מהקשרם. וזה לשון הרשב"ץ במושלם: "המפטיר אינו קורא בתורה אלא לכבוד התורה, שיאמרו התורה עיקר. והוא קורא קצת ממה שקרא השביעי. על כן אומרים קדיש אחר השביעי, וכיון שהפסיקו בקדיש אינו עולה למנין. ובתענית ובמנחה של יום כיפור, וכן בשחרית של תשעה באב, הוא עולה למנין שלושה, אע"פ שהוא קטן, כיון שלא הפסיקו בקדיש אחר שקרא שני", עכ"ל.

וכל הרואה דבריו יבין שנידונו אימתי אמרינן שהמפטיר ממנין העולים לתורה ומתי לא, ולזה אמר שבשבת שקוראים שבעה ואומרים קדיש, הרי שהמפטיר אינו ממנין שבעה, כיון שכבר הפסיקו בקדיש בין השביעי למפטיר, משא"כ בשחרית תשעה באב שהמפטיר הוא ממנין העולים, כיון שלא הפסיקו בקדיש בין קריאתו של השני לקריאת המפטיר (הוא השלישי). ואין לזה שמץ שייכות לנידונו, האם הקדיש הוי הפסק בין קריאה להפטרה.

יתירה מזאת, הרי בגוף אותה תשובה בהמשך, מבואר בהדיא דלא כסברת הר"י בן מיגאש ודעמיה, וזה לשון הרשב"ץ שם: "וכשחל ראש חודש בשבת, אחר שהשלים השביעי הפרשה אומר קדיש ככל שבתות השנה, והמפטיר קורא פרשת ראש חודש וכו', ואחריו אומרים קדיש שני, שזאת הקריאה אינה נקראת מפטיר כמו בכל שבת שאינה אלא מפני כבוד התורה, אבל היא חובה ואומרים עליה קדיש, והוא הדין לכל יום שיש בו שני ספרים, כמו ברגלים ויום הכיפורים, שאומר קדיש על הראשון וקדיש על השני", עכ"ל. וע"ש עוד. ומבואר בהדיא שכוונתו להצריך אמירת הקדיש אחר כל קריאה שהיא לחובה, הן אחר ספר ראשון, והן אחר ספר שני, הגם שלאחר קריאה שבספר השני טרם קראו ההפטרה, וע"י הקדיש יהיה הפסק בין הקריאה להפטרה וכסברת הר"י בן מיגאש, מ"מ חזינן דהריב"ש לא חש לה כלל, אדרבה לדעתו הקדיש נתקן על כל קריאה בתורה שהיא חובת היום.

והנה ככל דברי הרשב"ץ הללו, כתב גם הב"י (ס"ס רפב) וזה לשונו: "והריב"ש כתב בתשובה מנהגים חלוקים בענין קדיש ביום שמוציאין בו שני ספרים או שלושה, ואנו בני ספרד נוהגים לומר קדיש בין ספר ראשון לשני, וחוזרים ואומרים קדיש אחר קריאת ספר שני", עכ"ל, ע"ש עוד. ואכן כך מנהגנו עד היום בפועל ממש, שכל יום שמוציאים בו שני ספרי תורה, כגון שבת ור"ח, וכן שבת חנוכה, שאומרים הקדיש גם לאחר הקריאה בספר השני קודם ההפטרה, ולית מאן דחש לסברת הר"י בן מיגאש והרעק"א. וראה עוד לקמן לענין דעת הב"י בזה.

עוד כתוב בחזו"ע: "וכ"כ ר' דוד אבודרהם (דף עז ע"א), ומוציא ס"ת וקוראים בו בפרשת עריות הכהן והלוי והשלישי שהוא המפטיר, ומפטיר ביונה, ומחזיר ס"ת ואח"כ אומר קדיש לעילא. ומשמע שהשלישי אינו מפסיק בקדיש בין הקריאה להפטרה", עכ"ל. אולם כאמור לעיל, שוב הרחיק לכת להבין ממשמעות דין מנחה דיוה"כ, בעוד הדבר מפורש בהדיא בדברי הר"ד אבודרהם במקומו לגבי יום תשעה באב גופיה (עמ' רנו) בזה"ל: "וקורין כהן ולוי ומפטיר בפרשת ואתחנן מן כי תוליד בנים ובני בנים עד נותן לך כל הימים, ואומר

קדיש עד לעילא, ומפטיר בירמיה אסוף אסיפם וכו'. וא"כ הרי שדבריו מפורשים הלכה למעשה לגבי יום תשעה באב עצמו. והדבר פשוט וברור שהחילוק בין תשעה באב לבין מנחה דיוה"כ הוא כמו שנתבאר לעיל, שיש הפרש בין אם התפללו עמידה לבין אם לא התפללו, שכן במנחה דיוה"כ שעדיין לא התפללו יש לדחות הקדיש לאחר מכן כדי שיעמדו בתפילה מתוך קדיש, משא"כ בתשעה באב שכבר התפללו הרי שיש לומר הקדיש תכף אחר הקריאה כדינו. ושוב ראיתי שהכותב בחזו"ע עצמו להלן (עמ' שפה) כתב, כי אין לכחד שראה בראשונים הפך דבריו, וביניהם הזכיר לדברי הר"ד אבודרהם הללו. וא"כ אינו מובן כלל מה ראה לעיל להביא דבריו לענין מנחה דיוה"כ, ומה הקשר ומה השייכות לנידוננו, והחילוק ברור ומבואר, כדבר האמור.

עוד כתב בחזו"ע: "אמנם אין דבר זה מוסכם, כי בבית יוסף (סי' רצב) בשם שבולי הלקט (ר"ס עט) כתב שבמנחת יום הכפורים ובתשעה באב אומר הקדיש לאחר שהמפטיר קרא בתורה, ע"ש, (וע"ע בטור סי' תקעט), וכ"כ בספר התניא (סי' ס ופא)", עכ"ל. כאן רמז הכותב בחזו"ע כי מדברי הב"י חזינן דליא לסברא הנ"ל דהקדיש הוי הפסק בין קריאה"ת להפטרה, אדרבה הביא בשתיקה לדברי השבה"ל שבמנחת יו"ט וט"ב אומרים הקדיש לאחר קריאה"ת (וזהו דלא כהראשונים הנ"ל, הרוקח, האו"ז ור"ד אבודרהם, דלגבי שחרית דט"ב כתבו בהדיא שיש לומר הקדיש קודם ההפטרה, ורק לגבי מנחה הסכימו שיאמרו הקדיש לאחר ההפטרה, והחילוק בין שחרית למנחה נתבאר לעיל, אולם לדעת השבה"ל אפילו במנחה דט"ב ויוה"כ יש להקדים הקדיש להפטרה, וא"כ י"ל דק"ו גבי שחרית, ודוק). אולם היה לו להכותב בחזו"ע להביא דברים מפורשים מהבית יוסף סימן רפב הנ"ל, להמנהיג לומר קדיש לאחר קריאת ספר שני (כגון שבת ור"ח ושבת חנוכה), ולא חיישינן כלל להפסק שבין הקריאה להפטרה.

ומה שהוסיף בחזו"ע "וע"ע בטור סי' תקעט", כוונתו להמבואר בטור שם כשערך סדר התפילה ביום התענית על עצירת גשמים, כתב בזה"ל: "ומוציאין ס"ת וקורין בפרשת אם בחוקותי, כהן עד וישבתם לבטח, לוי עד והקימותי את בריתי אתכם, שלישי והוא המפטיר עד סוף הקלות עד בהר סיני ביד משה, קדיש עד לעילא, ויקרא המפטיר על דברי הבצורת" וכו', עכ"ל. וא"כ הרי שגם לדעת הטור הקדיש נאמר לאחר קריאת התורה קודם ההפטרה, ואין בזה משום הפסק, ולזה נתכוין החזו"ע. ויש להוסיף על כך את מה שכתב השו"ע שם (סעיף ב) בזה"ל: "סדר התפילה ושש ברכות שהוא מוסיף ותקיעות שהוא תוקע מבואר יפה בטור סימן זה", ע"כ. הרי שמסכים הולך עם דברי הטור שהקדיש קודם ההפטרה, והוא כמנהג ספרד הנ"ל עליו העיד הב"י בסימן רפב, דלעולם הקדיש נאמר סמוך לקריאה שהיא חובת היום קודם ההפטרה, ולהפסק לא חיישינן כלל.

ומה שהוסיף עוד בחזו"ע "וכ"כ בספר התניא סימן ס", כוונתו למה שכתב שם התניא (ענין יום תשעה באב) בזה"ל: "ולאחר קריאת השלישי הוא המפטיר אומר קדיש עד לעילא, ואין אומרים השיבנו, ומפטירין בנביא אסוף אסיפם בירמיה" וכו', עכ"ל. וא"כ הרי לנו שוב הוראה מפורשת גבי שחרית דט"ב, דיש לומר הקדיש מיד לאחר קריאה"ת קודם ההפטרה. ומצטרף ספר התניא לרוקח ולא"ז ולמהר"ח או"ז ולר"ד אבודרהם דכתבו ג"כ כדברים האלה גבי שחרית דט"ב.

עוד כתב החזו"ע: "אך בשיורי כנה"ג (הגב"י סי' רפב) כתב ע"ד הב"י, ותימה גדול על רבינו הב"י שהיה נאמן ביתו של הרמב"ם וכמאן דמנח ליה בכסתיה דמי, איך כתב דברי השבולי הלקט כסתם משנה, ולא כתב שהרמב"ם (פרק יב מהל' תפלה) חולק, ואפשר דס"ל שהרמב"ם דיבר לפי מנהגו וכו', עכ"ל. והנה כל זה הוא אך ורק בנוגע למנחה דיוה"כ, כפי שיראה המעיין בפנים, דכתבו הפוסקים דיש להסמיך את הקדיש לתפילת העמידה על מנת לעמוד לפני המלך מתוך קדיש, ולזה תמה הכנה"ג על הב"י שהביא בשתיקה סברת השבה"ל שאפילו במנחה יש להסמיך הקדיש לקריאה, אבל אין להקיש מזה מאומה לענין שחרית דט"ב, כמבואר לעיל, דכבר עמדו לפני המלך והתפללו העמידה, ועל כן הורו אותם פוסקים עצמם דבשחרית ט"ב יש להסמיך הקדיש לקריאה כדין.

עוד כתב החזו"ע: "וכן בשו"ת שדה הארץ ח"ג (סימן כח) כתב, שהרבנים שלוחי הציבור בירושלים אמרו כי מימיהם לא אמרו הקדיש שאחר קריאת התורה בתשעה באב ובמנחת יום הכיפורים קודם ההפטרה. ואע"פ שמרן הב"י (סימן רצב) הביא בשם שיבולי הלקט בלי חולק שיאמרו קדיש וכו', רבני ירושלים הסכימו שאין לומר קדיש בין קריאת ס"ת להפטרה בתשעה באב ובמנחת יום הכיפורים, ושכן עשו מעשה, ע"ש. עכ"ל החזו"ע.

והנה כפי איך שהדברים מוצגים בחזו"ע, פעם אחר פעם, ניכר למעיין דלגבי תשעה באב איירי לענין תפילת שחרית, שכן רק לגבי יום הכיפורים נזכר: "ובמנחת יום הכיפורים", אלמא דלענין תשעה באב איירי נמי גבי שחרית. אבל שוב טעה התלמיד הכותב, כי במקור עצמו בספר שדה הארץ מבואר באופן דאינו משתמע לתרי אנפי כי כל הנידון איירי לענין מנחה, הן תשעה באב והן דיום הכיפורים. וזה לשון שדה הארץ: "שאלה, להיות כי נסתפקו בכאן בירושלים תוב"ב אם יאמרו קדיש אחר קריאת התורה קודם שיאמרו ההפטרות במנחה, כגון יום הכיפורים ותשעה באב דמפטירין בהם במנחה, ולא נזכרו איך היה המנהג קדמון כאן בענין זה, אמנם השלוחי ציבור של הק"ק ה"י כי הם הרבנים יצ"ו אמרו כי מימיהם לא אמרו קדיש זה, וכן עשו מעשה". עכ"ל. והחילוק בין שחרית למנחה מבואר לעיל באר היטב, ואין להקיש מזה כלל לנידוננו גבי שחרית דט"ב.

וגדולה מזאת, תמוה שהחזו"ע לא הביא גם את מסקנת הרב השדה הארץ עצמו, שלעולם יש לומר קדיש מיד לאחר קריאה"ת אפילו במנחה דט"ב ויוה"כ, והוכיח שכן דעת הרמב"ם, ודחה דברי הכנה"ג הנ"ל שסבר להוכיח מדברי הרמב"ם דבמנחה דיוה"כ מיהא אומרים הקדיש לאחר החזרת ס"ת למקומו לפני העמידה. וזה לשון השדה הארץ: "ועיין בכהנ"ג מה שהקשה על הב"י מדברי הרמב"ם והניחו בצ"ע. ונלע"ד לומר דהאמת דמי נאמן ביתו של הרמב"ם כמרן ז"ל, דהנה הרמב"ם כן סבירא ליה, דכל יום שיש בו הפטרה בין דשחרית בין דמנחה אומרים קדיש אחר קריאה"ת, וקדיש אחר בהצנעת ס"ת בהיכל וכו', וכן משמע ממה שכתב הרמב"ם פרק יג דין טו וזה לשונו, וכבר אמרנו שהמנהג פשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם ואח"כ מפטירין בנביא, עכ"ל, הרי להדיא דפסיק ותני דלעולם הדין כן, זה נלע"ד פשוט. ומי זה יערב אל לבו לומר דכוונת הרמב"ם באומרו מילת לעולם דהיינו באופן אחר כדי להקשות לאבי התעודה מרן הב"י. כלל העולה כפי הנלע"ד דצריך לומר הקדיש". עכ"ל השדה הארץ.

עוד כתב החזו"ע: "וכן בספר יד אבישלום (דף לה ע"ב) אחר שהביא דברי השדה הארץ העלה להלכה שאין לומר קדיש בין קס"ת להפטרות", ע"כ. אולם גם בזה כל הנידון שם אינו אלא גבי מנחה בלבד, כמוזכר שם בגוף התשובה אולי עשרים או שלושים פעם, והמעין שם בכלל הדברים יבין היטב את החילוק שבין שחרית למנחה ככל האמור לעיל. ואעתיק כאן פתיחת וחתומת דבריו של בעל היד אבישלום, למען דעת שכל דבריו לא נאמרו אלא גבי מנחה בלבד, וזה לשונו בפתיחה: "בענין אמירת קדיש אחר קריאת התורה במנחה של ט"ב ושל יוה"כ שיש שם הפטרה", וכו'. וזה לשונו בחתימה: "ולענין הלכה יצא לנו מזה לפע"ד שאין לומר קדיש במנחת ט"ב ויוה"כ קודם ההפטרות כסברת הרבנים שזכרתי למעלה", עכ"ל. ע"ש עוד.

עוד הזכיר כאן בחזו"ע משם כמה ספרים שאין אומרים קדיש אחר המפטיר במנחה של יוה"כ, ע"ש. אבל כאמור אין מזה שום ראיה לנידוננו גבי שחרית. וביותר, מה שכתב בחזו"ע: "וכ"כ מהרי"ל (עמוד שנב), שהקורא בתורה במנחת יוה"כ פ"א אינו אומר קדיש אחר הקריאה, שהרי מיד אומר קדיש קודם תפלת שמנה עשרה", עכ"ל. אולם זהו כאמור גבי מנחה דיוה"כ. ברם כנגד זה יש להביא את דבריו המפורשים של מהרי"ל גופיה שם (עמ' רנד) גבי שחרית דט"ב, וזה לשונו: "לשלישי קורא יעמוד מפטיר, וקורא עד כל הימים, חצי קדיש. מהרא"ק, משונה קדיש זה מכל שאר קדישי הקריאה, שכולם לפני המפטיר וזה אחריו (א"ה, היינו לאחר קריאת המפטיר בתורה, ולא לאחר קריאת ההפטרות בנביא, ודוק) משום שהוא עולה למנין למנין הקרואים בתורה ולא פותחין משלושה, וגם מיד אחר הכנסת התורה יושב לקינות וסומכין על קדיש זה, מפטיר בספר ירמיה אסוף אסיפם בניגון המקרא ולא בניגון אחר הפטרות", עכ"ל. הרי שהדבר ברור ומבואר בדברי מהרי"ל ומהרא"ק כאחד, שבשחרית אומרים הקדיש מיד לאחר עליית המפטיר, וכתבו בהדיא דאחר שגמר לקרוא בתורה עד כל הימים, אומר חצי קדיש, והוסיפו דסומך על הקדיש הזה במה שאומרים תכף לאחמ"כ הקינות, ושוב הזכירו לאחר הקדיש את קריאת ההפטרות מספר ירמיה אסוף אסיפם וכו'.

ומעתה יצטרפו מהרי"ל ומהרא"ק לשאר הראשונים, הרוקח, האו"ז, מהר"ח או"ז ור"ד אבודרהם והתניא, שהורו בהדיא לומר הקדיש תכף אחר קריאת המפטיר בתורה בשחרית דט"ב.

וכל מה שהוסיף אח"כ בחזו"ע להביא מדברי שו"ת בית דינו של שלמה, ומחלוקתו עם ר' מרדכי גאלנטי שם, יש לדעת שכל זה רק בנוגע למנהג אמירת מזמור שיר ליום השבת לאחר קריאה"ת במנחה של שבת, ונחלקו בזה האם אמירת המזמור חשיבא הפסק בין הקריאה לקדיש שנאמר לאחמ"כ לפני תפילת העמידה, אבל שני החכמים הנ"ל, הן ר' שלמה לניאדו (בעל הבית דינו של שלמה), והן בר פלוגתיה ר' מרדכי גאלנטי, שניהם כתבו

בהדיא ובהסכמה שהמנהג לגבי שחרית דט"ב הוא לומר הקדיש תכף לאחר הקריאה קודם ההפטרה, וכתבו שניהם ליישב מנהג זה שהוא כהוגן וכדין. וזה לשון הר"ש לניאדו שם (סי' א): "אמנם אכתי בזה לא נתיישב מנהגנו שאין אומרים קדיש במנחה יוה"כ בהפטרה, ובט"ב בשחרית אנו אומרים קדיש במפטיר בין קריאתו להפטרותו, ואף שהוא מענין העולים שהשלישי הוא המפטיר, וגם שאנו נוהגין ביום שמוציאין ב' או ג' ספרים מפסיקין בקדיש בין קריאת המפטיר בתורה להפטרותו שלא כדעת הרמב"ם שזכרנו, והנראה לומר בזה כמו שכתבתי לעיל שמנהגנו הוא כדעת הארחות חיים שהבאנו" וכו', עכ"ל. וזה לשון ר' מרדכי גלאנטי שם (סי' ב): "ומ"מ כל כמה דמצינא לסמוך הקדיש לקריאה" בלי שום הפסק סמכין, ובלבד שלא נפגע ונכשל בדבר אחר, לכן ביום שיש בו שני ספרים אנו אומרים קדיש אחר קריאת ספר שני, כיון שעתידין אנו לומר אשרי שעליו נקדיש קדיש האחר הסמוך לתפילת המוספין שצריכה קדיש לפניה וסמוך לה, וכן בט"ב בשחרית עתידין אנו לומר אשרי".

הרי הצד השווה שבהם שבשחרית דט"ב, וכן בכל יום שמוציאין ב' ספרים, אומרים הקדיש תכף בסמוך לאחר קריאה"ת קודם ההפטרה. ומה שביקש החזו"ע להוכיח מדבריהם שיתכן וזה שלא כשיטת הרמב"ם (ועוד), ומפני כך ביקש לשנות המנהג גבי קדיש בשחרית דט"ב, הרי באותו ענין עצמו ממש היה לו לשנות גם אמירת הקדיש ביום שמוציאין ב' ספרים, על מנת להשוות מידותיו, כי הכל שורש אחד, מה שלא ראינו בשום מקום בדבריו. וכבר הוזכר לעיל דהב"י גופיה העיד כי מנהג בני ספרד לומר הקדיש מיד לאחר קריאת ספר שני, וכך המנהג ידוע ומפורסם עד היום בכל קהילות ספרד, ובאותו ענין ממש כך היה המנהג ידוע ומפורסם גם בשחרית דט"ב, באין שינוי, וכמו שהעידו ר' שלמה לניאדו ור' מרדכי גלאנטי.

ומדאיתנן לענין המנהג בזה, ראה בכף החיים (סי' תקנט אות מ) שהביא בפשיטות בשם הראשונים והאחרונים דאומרים הקדיש מיד לאחר קריאה"ת, ולא הביא אפילו חולק בדבר. ופשיטא שכך היה המנהג. וכן בספר ישכיל עבדי (ח"ז סי' טז) כתב דהמנהג הוא כמו שכתוב בסידורים, שביום ט"ב אומרים הקדיש אחר קריאה"ת קודם ההפטרה, וכתב להשיב באורך על מי שפקפק בזה מאחר וסבר להוכיח ממנחה דט"ב ויוה"כ שאין אומרים הקדיש לאחר הקריאה בתורה, אבל בעל הישכ"ע האריך לבאר החילוק שיש בזה בין מנחה לשחרית, וככל הנ"ל. גם בספר אול"צ (ח"ג עמ' רעג) כתב דהמנהג היה לומר קדיש לפני ההפטרה, כפי שמצויין בסידורים דפוס ליוורנו שהיה נפוץ בארצות המזרח, וסידור חוקת עולם, ועוד סידורים, וכן בסידור הוצאת מנצור, עכ"ד. וגם הוא כתב לבאר באורך החילוק הנכון שבין תפילת מנחה לשחרית.

וראיתי בכף החיים הנ"ל שהוסיף גם משם הכל בו סימן סב, דאומרים הקדיש לאחר קריאה"ת. וזה לשון הכל בו: "וקורין ג' בפרשת כי תוליד בנים, ואומרים קדיש זוטא, והשלישי מפטיר בירמיה אסוף אסוף" וכו', ע"כ. ומעתה הרי לנו הרבה ראשונים שהורו כן בהדיא גבי שחרית דט"ב, הרוקח והאו"ז ומהר"ח או"ז והכל בו ור"ד אבודרהם והתניא ומהרי"ל ומהרא"ק, דיש לומר הקדיש בין קריאת המפטיר להפטרה.

ועוד הוסיף בחזו"ע להביא משם כמה וכמה ספרים דבמנחה של יוה"כ אין אומרים הקדיש לאחר קריאה"ת וכו', וכבר נתבאר שכל זה אינו נוגע לענייננו, ואין להקיש מכך גם לשחרית דט"ב.

ומה שהביא לאחמ"כ החזו"ע מהנהר מצרים ועוד, דיש להנהיג ולומר הקדיש לאחר ההפטרה, וזכרו בזה מסברת הר"י בן מיגאש וכו', כבר נתבאר לעיל באר היטב כי מעולם לא נהגו בזה כסברת הר"י בן מיגאש, וחזינן דרבו הראשונים החולקים בזה וכו"ל, וכן מוכח בהדיא מדברי הב"י בכמה מקומות דנוהגים להסמיך הקדיש מיד לאחר קריאה"ת, כגון בשבת ור"ח וכן שבת חנוכה, וכך המנהג עד עצם היום הזה כידוע.

ועוד הוסיף החזו"ע בזה"ל: "אולם לא אכחד שראיתי בפרדס הגדול (סי' קנה) שכתב וז"ל, ולאחר שקוראים בס"ת אומר קדיש ומפטיר אסוף אסוף, ע"כ. וכ"כ תלמיד מהר"ם מרוטנבורג במנהגים (עמוד קנה), וקוראים שלשה בפרשת ואתחנן כי תוליד בנים, ויאמר קדיש ומפטיר. וכ"כ בשבולי הלקט (סי' רסט), ולאחר קריאת השלישי שהוא המפטיר מקדישים עד לעילא, ומפטירים אסוף אסוף. ע"כ. וכ"כ רבי דוד אבודרהם (בדף סט ע"ג) שהשלישי קורא בתורה עד נותן לך כל הימים, ואומר קדיש עד לעילא ומפטיר בירמיה. גם בהגהות החת"ס (סי' רפב) סמך סמיכה בכל כחו ע"ד האבן העזר, וכתב שכן נהגו בשחרית ט' באב לומר הקדיש בין הקריאה להפטרה, וכן נ"ל להורות. ע"כ. וכן פסק הגאון מליסא בדרך החיים (מנהגי ט' באב אות ח). וכ"כ בסידור יעב"ץ

(עמוד רכא), שהשלישי אומר קדיש אחר קריאת התורה קודם ההפטרה. וכ"כ הרב שערי אפרים (שער ח אות צט). וכן הסכים בשו"ת ציץ אליעזר חלק יז (סי' עח). "עכ"ל החזו"ע.

וראש דבר חזינן דהוסיף בעצמו להרבה ראשונים שהורו בפשיטות לומר הקדיש לאחר קריאה"ת קודם ההפטרה, פרדס הגדול, תלמיד מהר"ם מרוטנבטרג, שבלי הלקט והר"ד אבדורהם (וכבר זכרנו ממנו לעיל). וזה יצטרף על כל הראשונים הנ"ל. והנני מוסיף כעת גם למה שראיתי עוד בקונטרס אם למקרא להגר"ש דבליצקי זצ"ל (מצורף לקונטרס תוספת תיקון, ע"ש באם למקרא עמ' ז), שציין לכל הראשונים הנ"ל, והוסיף עוד דהכי איתא גם בהגהת אשרי תענית פ"ד, ומעשה הגאונים סימן מט (ובעוד הרבה אחרונים).

כללם של דברים, דעת רוב ככל הראשונים והאחרונים, דאין הקדיש חשיב הפסק בין קריאה"ת להפטרה, אדרבה עיקרו ניתקן להאמר אחר קריאה"ת שהיא חובת היום, וכן כתב הב"י (סי' רפב) דכן מנהג הספרדים בכל יום שמוציאים שני ספרי תורה (שאז קריאת המפטיר בתורה היא לחובת היום) שאומרים קדיש אחר קריאה"ת קודם ההפטרה. וכך הורו רוב ככל הראשונים והאחרונים גבי שחרית דט"ב דיש לומר הקדיש אחר קריאה"ת, וכן הוא מנהג ספרד עוד מימי הרד"א, וכן כתוב בכל הסידורים הישנים, וכן כתב בפשיטות בכה"ח (סי' תקנ"ט אות מ), ולא הזכיר שני צדדים בזה. ומעולם לא חשו לדעת הני יחידאי הר"י בן מיגאש והרעק"א דאין להפסיק בקדיש בין קריאה"ת להפטרה, וכדמוכח גם מדברי הב"י הנ"ל.